

Mine udenlandske kirkegårde

Af Nils Carl Lønberg

Pensioneret læge

Jeg har besøgt kirkegårde det meste af mit voksenliv. I denne artikel tager jeg læseren med til seks kirkegårde og gravsteder i udlandet, som jeg altid besøger, når jeg kan. De er for mig vigtige erindringssteder, fordi de fortæller om mennesker og begivenheder, der har sat et afgørende mærke på historien, enten min egen eller den store historie. Måske kan min beretning inspirere andre til at besøge nogle af disse smukke og historiske interessante kirkegårde.

Montmartre – en uventet hilsen

Da jeg for mange år siden skulle jeg til Paris for første gang, faldt jeg i en rejseguide over en lille bemærkning om, at den landsforviste Peter Andreas Heiberg var begravet på Montmartre Kirkegården i Paris, og jeg fik lyst til at se hans grav. Peter Andreas Heiberg blev i 1799 landsforvist af Kronprins Frederik (som senere blev Frederik VI) pga. sin "skrivefrækhed" – idet han i sine skuespil og sange flere gange var gået til angreb på adelen og centraladministrationens magtarrogance. Mest kendt er verset, der starter med ordene "Ordner hænger man på idioter."

Peter Andreas Heiberg rejste til Paris, hvor han fik en stilling i det franske udenrigsministerium under Napoleon som tolk og sekretær for Talleyrand. Heiberg deltog som medlem af Napoleons stab i flere af kejserens felttog i Rusland, men han genså aldrig Danmark og døde gammel, ensom og blind i Paris.

Ved indgangen til Montmatre Kirkegården forklarede en vagt mig, at "Monsieur Eiberque" var begravet på afdelingen "des Anglais" få hundrede meter fra indgangen. Der var hans grav, og en smuk gravsten oplyste på fransk hans identitet. For at se graven fra alle sider gik jeg om bag ved gravstenen og så til min store overraskelse, at der på bagsiden af gravstenen var skrevet en hilsen til den besøgende.

P.A. Heibergs grav på Montmatre Kirkegården i Paris. For- og bagside. Foto: Nils Lønberg 2019.

*Danske eller norske vandrere der besøger
dette fremmede sted
Dvæl et øjeblik ved din landsmands grav.
Her hviler Peter Andreas Heiberg f. i Vordingborg
1758 – død i Paris 1841
Hans skæbne er dig bekendt.*

P.A. Heibergs liv indtil landsforvisningen 1799-1800 samt retssagen mod ham er nøje beskrevet i Poul Ingerslev Jensens biografi fra 1974¹ samt i brevsamlinger² og andre værker³. Hans tilværelse i Paris – privat og arbejdsmæssigt – fremgår i nogen grad af hans erindringer fra 1830⁴ og hans breve til familie og venner i Danmark.

Efter skilsmissemis fra sin hustru Thomasine, levede han alene de fleste af årene, men sønnen Johan Ludvig boede dog hos

ham i årene 1809-1811. Far og søn var dog meget forskellige og havde divergerende opfattelser om de fleste forhold, så de har haft et praktisk samboerskab, men der har næppe været tale om noget hyggelig familieliv. Peter Andreas Heiberg var livet igennem en omhyggelig, men trættekær person, som tydeligvis trivedes bedst i modvind.

Johan Ludvig Heiberg besøgte sammen med sin hustru Johanne Louise den gamle far/svigerfar i Paris i 1836, som sidenhen beskrev besøget i sine særdeles omstridte erindringer *Et Liv genoplevet i Erindringen*.⁵ Her svinger hun krabasken over ægteparrets fjender rundt omkring – og de var mange. Det er J. Heiberg, der har forfattet ordene på bagsiden af faderens gravsten.

Når jeg er i Paris, besøger jeg altid P.A. Heibergs grav og ser hans gravsten fra begge sider. Jeg følger sønnens forslag og dvæler et øjeblik.

Barnegrav på øen Harøy i Norge. Foto: Nils Lønberg 2019.

Harøy

At måtte begrave sit barn er noget af det værste, man kan forestille sig som forælder. Især én barnegrav har gjort specielt indtryk på mig i mit virke som læge. Den findes på kirkegården ved Harøy Kirke i Norge, og jeg besøger den lille grav hvert år, fordi den repræsenterer en hjerteskrærende tragedie pga. en læges fejlvurdering.

Som læge var jeg i to perioder distriktslæge/kommunelæge i den norske kommune Sandøy i havet ud for byen Molde. Kommunen har i alt ca 1200 indbyggere og består af 5 beboede øer, her iblandt Harøy. Der er udmærkede færgeforbindelser mellem øerne og til fastlandet, men ved akut sygdom og på lægevagt benytter lægerne en specialbygget hurtigbåd med navnet ØYVON, hvilket betyder "øernes håb". Den er konstrueret for hurtigt at kunne fragte lægen til patienten og patienten til sygehuset, og den indeholder alt nødvendigt skadestueudstyr. ØYVON er 52 fod lang med to meget store motorer, alt moderne navigationsudstyr og et mandskab på to personer. På mine lægevagter havde jeg to fødsler i Øyvon, en enkelt intubering, samt et meget stort antal konsultationer og sårbehandlinger.

I 1978 – 3 år før jeg kom til Harøy – blev en lille dreng på to år syg med diarré. Den daværende lægevikar vidste ikke, hvor farlige denne tilstand er hos småbørn og forstod ikke

situationens alvor, før det var for sent. Den lille dreng blev sendt til sygehuset med lægebåden, men døde undervejs i sin fars arme. På Harøy var der stor sorg, og hele øen græd. Forældrene og de to ældre søskende havnede i dyb fortvivelse, men reagerede mærkeligt nok ved at fortrænge minderne om sønnens liv og død i mange år. 10 år efter valgte jeg under megen tvivl at tage sagen op med familien som fik talt ud om den lille døde søn og lillebror. Den lille grav er altid blomstersmykket.

Père-Lachaise

Blandt mine faste kirkegårde er naturligvis også Cimetière Père-Lachaise i Paris, som med sine 44 hektar er den største i Paris og den mest berømte i Europa. Ikke uden grund. Her hviler det meste af Frankrigs åndselite samt et stort antal udlændinge som – dels af lyst, dels af nød – søgte sig til Paris, som efter revolutionen i 1789 var blevet tilflugtssted for folk med revolutionære anskuelser. I Europa blev kongedømme eller kejserdømme anset for den naturlige styreform. Frankrig, Schweiz og USA var republikker, men USA regnede man dengang ikke med som en civiliseret nation. Indianere var interessante – men nybyggere og folk med heste, skydevåben og cowboyhatte hørte ikke hjemme i det pæne europæiske selskab.

Père-Lachaise kirkegården blev anlagt af Napoleon i 1804 i den østlige del af Paris og blev opkaldt efter Louis 14's skriftefader, som havde boet i området. Det var i starten vanskeligt at få "kunder" – idet kirkegården lå for langt fra centrum til at tiltrække velhavere og fine familier. Men efter at man havde overført Molières samt Abelard & Heloises jordiske rester til kirkegården, fik kirkegården forbedret sin status. Kirkegården var nu fin nok til at kunne bruges af pæne familier.

For historieinteresserede, musiknørder og læseheste er Père Lachaise et museum, hvor man kan bruge mange dage på at slentre rundt alt efter interesser og kondition. Aase Nørrungs kapitel om "Hvilesteder" er en herlig introduktion til Cimetière Père-Lachaise.⁶ Père-Lachaise har omtrent 70.000 grave – deriblandt Balzac, Champollion, Fontaine, Chopin, Bizet, Moliere, Pissarro, Oscar Wilde, Yves Montand og Edith Piaf. Endvidere findes endnu den mur, hvor de sidste kommunardere blev mejet ned under Pariserkommunen i 1871. Vincenzo Bellins gravsted findes endnu på Cimetière Père-Lachaise,

Frédéric Chopins grav på Père-Lachaise kirkegården i Paris. Foto: Nils Lønberg 2019.

men graven er tom, fordi kisten få år efter hans tidlige død blev flyttet til domkirken i hans fødeby Catania på Sicilien. Selv kom jeg der første gang for at se Chopins grav, som jeg også besøger, når jeg er i Paris for Chopin's musik har altid betydet meget for mig.

Sankt Petersborg

Jeg vender igen og igen tilbage til flere klassiske komponisters gravsteder her iblandt også Peter Tchaikofskijs. Han ligger begravet på "kunstnerkirkegården" ved Alexander Nevskij Lavra (kloster) lidt uden for centrum af Sankt Petersborg. Hans gravmæle er stort – næsten pompøst. Han døde 53 år gammel under uopklarede omstændigheder. Den officielle dødsårsag blev angivet til at være tyfus, men i dag mener man, at han antagelig blev truet til selvmord pga. en homoseksuel forbindelse til et medlem af zarfamilien.

Min interesse for klassisk musik opstod i sommeren 1955, da jeg med mine forældre og søstre var på min første "dannelsesrejse" til Nord-Italien. Det var længe før flyrejsernes tid, og rejsen foregik med nattoget gennem Tyskland og Østrig til Venezia, hvor vi opholdt os nogle få dage. Vi var moderat plaget af det meget varme vejr, som vi aldrig havde oplevet før.

De følgende dage så vi den skønne by og oplevede bl.a. en fri-luftskoncert med stort orkester på Marcus-pladsen. Mine ører var endnu ikke åbnet for klassisk musik, men orkesteret spillede et stykke musik med et hovedtema, som lignede hovedtemaet i musikken til Chaplins film "Limelight". Musikken viste sig at være Peter Tchaikofskijs klaverkoncert nr. 1, som jeg blev meget betaget af, og som blev min "indgangsdør" til musikkens verden. Det begyndte med Tchaikofskij, Beethoven og de andre romantikere og er efter mange år kommet til nutidig musik. Jeg tænker ofte tilbage på koncerten i Venezia, særlig når jeg besøger Tchaikofskijs grav.

Vevey/Corsier

Charles Chaplin var én af 1900-tallets største filmkunstnere. Chaplin var født i London, men de største af hans film blev til, mens han levede i USA. Her var han en kæmpe stjerne men alligevel ligger han begravet på den lokale kirkegård i landsbyen Corsier i kanton Vaud i Schweiz. For også Chaplin

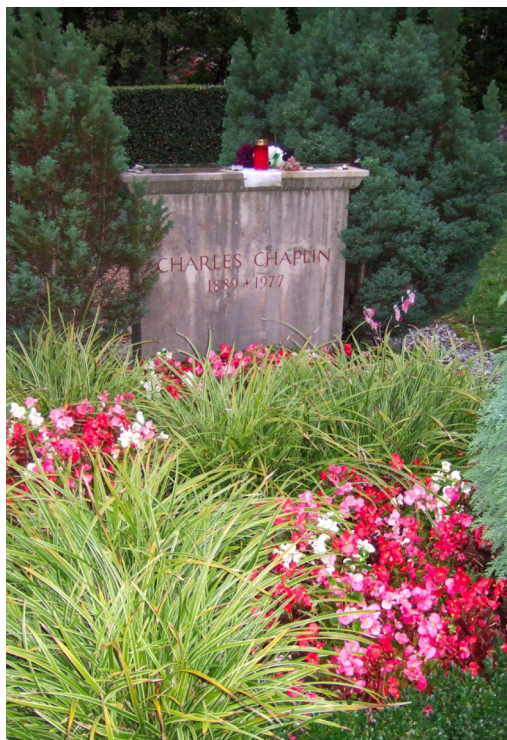
havde et samfundskritisk engagement, der kom til at betyde at han endte sine dage i 'udlændighed'.

Chaplins i alt 81 film er velkendte, og der er skrevet flere biografier om ham, men Chaplins selvbiografi fra 1964 "Mit Liv" er særdeles underholdende læsning.⁷ Chaplins kvindeeventyr var mangfoldige, og han var gift fire gange. Det længste og lykkeligste ægteskab var med Oona o'Neill, som var 36 år yngre end ham – til omverdenens store forargelse. De giftede sig i 1943, fik 7 børn og holdt sammen til hans død i 1977. Chaplin havde siden 1912 haft stigende succes i USA, hvor han levede og producerede sine fim.

Chaplins politiske standpunkter vakte imidlertid også kritik i efterkrigstidens MacCarthy-æra i USA, og da han i 1952 rejste til London til verdenspremieren på netop filmen "Limelight", modtog han besked om, at han ikke umiddelbart kunne få lov at genindrejse i USA, han skulle først interviewes om sine politiske synspunkter.

Efter konflikten med USA og McCarthy valgte Chaplin omkring 1954 at bosætte sig i Schweiz med Oona og den vok-

Peter Tchaikofskijs grav ved Alexander Newskij Lavra Klosteret i Sankt Petersburg. Foto: Anastasia Lomagina 2019.

Charlie Chaplins grav i Vevey/Corsier, Schweiz. Foto: Nils Lønberg 2012.

Oona o'Neils grav i Vevey/Corsier, Schweiz. Foto: Nils Lønberg 2012.

sende børneflokk. I landsbyen Corsier i kanton Vaud fandt de et stort og velbeliggende hus på en meget stor grund, som blev rammen om familiens liv i resten af Chaplins levetid. Charles Chaplin døde 25.12.1977 og blev begravet på den lokale kirkegård. Oona døde i 1991 – kun 65 år gammel og blev begravet ved siden af sin mand. Jeg fotograferede gravene i 2012.

Argenta

Det er altid skønt at foretage rejser til særlige kirkegårde og gravsteder i selskab med andre. Da min ældste søn, Andreas, og jeg altid har haft en fælles interesse for Anden Verdenskrig, besluttede vi os i 2007 for at tage til Argenta i nord Italien for at besøge Anders Lassens grav. Han var dansk officer i den britiske hær og døde i kamp natten til den 9.april 1945. Anders Lassen modtog posthumt Victoria Korset for sin indsats denne nat, den højeste britiske hædersbevisning for heltemod.

Mod slutningen af Anden Verdenskrig var de militære begivenheder i Nord-Italien præget af Mussolinis forsøg på at

etablere sin "sociale" republik i Como, tyskernes troppefor- skydninger mod nord og en stærk partisanbevægelse i hele regionen. De allierede var gået i land på Sicilien og bevægede sig nordpå, idet de ved behov satte grupper med raidere og kommandosoldater ind for at løse særlige opgaver. Anders Lassen, der var major og chef for missionen, fik til opgave sammen med sine folk at angribe de tyske stillinger ved Comacchiosøen, som er et meget stort lagune- og sumpområde nord for Ravenna.

På østsiden mod Adriaterhavet var de tyske styrker stationeret ved byen Comacchio og på den smalle landtange tæt ved Comacchio by.

Anders Lassens grav i Argenta. Foto: Wikimedia Commons Olsok29.

Her var opgaven at lave så megen ravage og postyr som muligt for at give tyskerne indtryk af, at et allieret hovedangreb ville blive sat ind dér.

For at angrebet skulle lykkes, måtte gruppen i størst mulig stilhed passere Comacchiosøen/-sumpen ved hjælp af fladbundede både. Angrebet lykkedes, men Anders Lassen selv og tre af hans folk blev dræbt under angrebet 9. april 1945.⁸

Anders Lassen og de øvrige faldne britiske soldater blev i første omgang begravet i Comacchio, men året efter blev gravene flyttet til en ny militærkirkegård i Argenta. I denne forbindelse kan det oplyses, at Commonwealth War Graves Commission (CWGC) vedligeholder 1,7 millioner britiske soldatergrave fordelt på 23.000 lokaliteter og kirkegårde i 150 forskellige lande rundt omkring i verden. Man fornemmer det engelske imperiums udstrækning i fordums tid. Den tilsvarende tyske organisation Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge (VDKG) passer – 2,3 millioner tyske soldatergrave på 830 kirkegårde i 45 lande.⁹

Vi forestillede os, at en sådan gammel krigskirkegård antagelig ville være præget af ukrudt og papir/plastikaffald efter så mange år, men ved ankomsten blev vi næsten målløse. *Kirkegården var omhyggeligt vedligeholdt som kongelig prydhave.* Der var ikke antydning af ukrudt eller affald. Græsset var nyklippet. Det var tydeligt, at kirkegården blev smukt passet af lokale beboere. Ved indgangen til kirkegården var der et lille overdækket "shelter" med en besøgsprotokol, som vi skrev vore navne i.

Vi satte en sammenplantning i de danske farver ved Anders Lassens grav.

Efter hjemkomsten aflagde jeg et besøg hos Anders Lassens søster Bente Bernstorff med et billede af graven. Enkelte ældre læsere vil måske huske Bente som hovedpersonen i Suzanne Lassens børnebøger "Bente og skovens dyr" samt "Bente og fuglene". Anders Lassens mor Suzanne Lassen foretog efter krigen sammen med sin datter Bente en rejse til de steder, hvor sønnen havde kæmpet, og skrev en bog sin søn og denne rejse.¹⁰

Noter

- 1 Franz v. Jessen (red), *Danske i Paris gennem Tiderne*, Kbh. 1936.
- 2 J.L.Heiberg (red), *Breve fra P.A.Heiberg*, Kbh. 1883.
- 3 J.L.Heiberg, P.A.Heiberg og Thomasine Gyllembourg, Kbh. 1947 og Johanne Louise Heiberg, *Et liv genoplevet i erindringer*, I-IV Kbh. 1891-1892 og senere udgaver.
- 4 P. A. Heiberg, *Erindringer af min politiske, selskabelige og litterære Vandel i Frankrig*, Christiania.1830.
- 5 Johanne Louise Heiberg 1891-92.
- 6 Aase Nørrung, "Hvilesteder" kapitel 8 i *Paris Vide Verden*, København 2013.
- 7 Charles Chaplin, *My Autobiography*, New York 1964.
- 8 Thomas Harder, *Anders Lassens Krig*. Kbh. 2010
- 9 John V. Jensen, "Versöhnung über die Gräbern"
Kirkegårdskultur 2011-12, 60-77.
- 10 Suzanne Lassen, *Anders Lassen – sømand og soldat*, København 1944.